

1976-04-19

BÖCKER BÖCKER BÖCKER BÖCKER BÖCKER

Kerstins sak

Kerstin Anérs **DATAMAKT** (Gummesons 1975) är en välbehövlig överdrift. Med bubblande iver ger hon tusen exempel på hur datorn kan vara med och forma vår värld, hur den kan driva till ytterlighet och mejsla vår utveckling i rakbladsskarpa konturer. Kanske är just datateknikens skärpa en fokuspunkt. En teknik vassare än pennan. Raffinerad, ja. Men som då självfallet också kan missbrukas effektivt.

Ska en missbrukad teknik ligga själva tekniken till last, eller är det ett problem för dem som ska använda den, umgås med den? Kerstin Anér tvekar här. Hennes belysningskraft och längtan efter färgstarka ordbilder i framställningen ställer ibland läsaren i tvivelsmål om hennes avsikt. Vad vill strålkastarskenet i första hand avslöja?

I dagens ganska torftiga debattklimat är **DATAMAKT** en befrielse. Kanske mindre genom de många gånger avväpnande resonemang med vilka hon befäster sina teser. Knappast heller genom den långa och ofta tankeväckande rad citat hon stödjer sig på. Nej, befrielsen sammanhör kanske främst med den respektlöshet med vilken hon tar till orda. Utan prut sammanfattar hon den hittillsvarande datautvecklingens ståndpunkter, knyter för säkerhets skull ett sidenband om de redan hoptejpade hålkorten, och drar ändå straxt — voila! — med en svepande gest fram den avgörande rutersjuan. Skickligt, inte sant? Så här vill vi ha vår dataframtid, varken mer eller mindre.

DATAMAKT är ett pionjärbete, utan tvekan. Inte med tillnärmelsevis

liknande stringens och framför allt bredd har datorns värld och antivärld belysts tidigare i Norden. Det är datorns *användarmiljö* som skildras. I just den belysningen är hennes bidrag väsentligt. Ingen har så tankeväckande sammanfattat de *kvalitativa* effekter som kan följa i ett delvis datoriserat samhälle. Hon skyndar hastigt fram till kvalitetsbegreppets vetenskaplighet, och når såväl Leibnitz och Witgenstein som Piet Hein. Men de kvalitativa effekterna är viktiga, och hittills alldeles för lite uppmärksammade. Så hennes betoning är motiverad.

Man kunde göra en markering i det sammanhanget. Kerstin Anér skiljer klart mellan det direkt kvantitativt mätbara, det som vi "kan stoppa in i en dator", och det "mänskliga" som "inte går att dela upp i små binära bitar" och därmed inte går att mäta. Hon oroar sig väldigt för ett samhälle med medborgarna uppmätta och placerade på lättillgängliga magnetband. Men inga mått är absoluta. Man kunde ifrågasätta en klar uppdelning mellan "den fridfulla världen inne i datorn" och "den stormiga utanför". Finns i verkligheten en sådan skillnad? Mätningen påverkar mätobjektet, säger fysikerna, antingen vi är inuti eller utanför datorn. Nå, för bokens verkliga budskap är detta kanske en strid om påvens skägg. Des Pudels Kern är här inte en atomkärna.

■ Informationsjämlighet

Vems är datamakten? Här ger boken ett särdeles viktigt bidrag, när den dis-

kuterar spridningen av *kunskapsstillgänglighet* i samhället. Detta att information (eller datakraft) effektivt kan tillhandahållas även till andra parter än till redan beslutna systembeställare, och att detta så småningom rent av kan komma att tangera en demokratisk rättighet, det är ett viktigt budskap. Fler än den välrefererade Ivan Illich har dock tänkt denna tanke!

Jämlikhet baserad på information — som komplement till nuvarande ekonomiska jämlikhet — utgör ett kreativt idéområde. Sådan distribuerad information, där alla som vill ska kunna få effektiv kunskap, kommer säkert att väcka en stimulerande debatt innan klara ställningstaganden vuxit fram. På dataområdet behövs sådan debatt särskilt väl, när integritetsfrågorna så småningom (äntligen) dämpats till befogad uppmärksamhet.

Det har slumpat sig så att det politiska parti som Kerstin Anér representerar tagit principställning i datafrågor inte långt efter det DATAMAKT kommit ut. Ett sammanträffande. En meningsfull analys av folkpartiets dataprogram kräver egentligen mer utrymme än här. Helt kort kan väl ändå sägas att "mittens identitetsproblem" i det sammanhanget speglar sig i DATAMAKT.

En moderat skulle säkert gärna stämma in i de flesta tongångarna i bokens kapitel om dataregistrens hot mot den personliga integriteten. Vilken centerpartist skulle inte ställa upp inför de starkt decentralistiska datasystem, som både kan bevara lokalprägel och spara energi (kanske)? Och mången socialdemokrat uppskattar naturligtvis den starka betoningen av samverkan — nästan likhetstecknet — mellan användare, anställd och fackförening, för att ta hand om datamakten eller åtminstone för att specificera de "mänskliga" systemparametrarna. (Hur långt är för-

fattarinnan reellt beredd att gå i maktfrågorna?) Än radikalare synpunkter finns också framhållna, t. ex. rörande utbildningssystem.

■ Datans politisering

Ett sådant relaterande av olika politiskt betingade ställningstaganden behöver naturligtvis inte låsa en skribent. Men på det datapolitiska området finns ännu inte klara och allmänt accepterade partipolitiska skiljelinjer. Ett sökande bedrivs, i någon mån. DATAMAKT är ett av de dokument som speglar detta sökande. Boken gör viktiga konstateranden, visar på djup mognad i många vanligen tekniska frågor, och den ger ett brett referensmaterial. Därmed blir den förvisso en färgstark beskrivning av ett ännu inte tillräckligt uppmärksammat område av betydelse för många människor. Kommer system för spridning av informativ datakraft att vara noterade valfrågor 1979, eller dröjer det till 1982, på så sätt som energifrågorna spelade roll till valet 1967?

DATAMAKT har givit sin författarinna stor uppskattning av nära nog alla läsare. Det framstår som särskilt rättvist inte minst vid en andra eller tredje genomläsning. Boken är rik, stundom kanske nästan för rik på bilder och intryck. Men datasamhället — informationssamhället om vi så vill — måste bli brett diskuterat, bl. a. för att vi inte ska drunkna i postnummer, checksiffror och andra sifferkoder, för att spara sjutton kronor i centraldatorn. Vill vi bo i ett digitalt samhälle? Datorn tvingar oss sannerligen inte till något sådant, tvärtom. Kerstin Anér har bidragit väsentligt i den diskussionen. Vem annars än hon hade så mäktat med detta? DATAMAKTEN är viktig för oss alla.

Tomas Ohlin